

SZTUKA RELACJI MIĘDZYŁUDZKICH

MIŁOŚĆ
MAŁŻEŃSTWO
RODZINA

PRACA ZBIOROWA POD REDAKCJĄ
JÓZEFA AUGUSTYNA SJ

Wydawnictwo WAM
Księża Jezuici
Kraków 2014

SŁOWO WSTĘPNE

Sprawy związane z ludzką miłością należą do spraw fundamentalnych, stanowiących przedmiot stałej refleksji i troski Kościoła o człowieka i o kształt jego życia zgodnego z zamysłem Stwórcy. Bóg stworzył człowieka na swój obraz i podobieństwo (por. Rdz 1, 26-27), a ponieważ sam jest Miłością, stworzył go do miłości. To ona stanowi klucz do zrozumienia sensu naszej egzystencji na ziemi. Wyszliśmy od Boga, który jest Miłością, i zmierzamy do Jego królestwa życia i miłości.

Miłość ludzka ma wiele form i odcieni. Jest miłość, do której ma prawo każdy człowiek właśnie dlatego, że jest człowiekiem. Ta podstawowa forma miłości wyraża się w poszanowaniu ludzkiej godności, w respektowaniu wrodzonych praw człowieka, a wśród nich prawa do życia. Taką formą miłości powinniśmy obejmować wszystkich, niezależnie od koloru skóry, pochodzenia, przekonań religijnych czy politycznych. Wydaje się to oczywiste, ale zdajemy sobie sprawę, jak bardzo ta forma miłości była zawsze i nadal jest naruszana w dzisiejszym świecie.

Węższy krąg miłości stanowi przyjaźń. Obejmujemy nią ludzi, z którymi łączą nas bliższe więzi, wspólnota ideałów i wartości. Przyjaźń rodzi się spontanicznie. Nie można się jej domagać, ale można ją ofiarować. Prawdziwa przyjaźń uskrzydla, staje się źródłem energii i pragnień, by przemienić nasz świat i czynić go bardziej przyjaznym dla wszystkich.

Miłość małżeńska to najgłębsza forma wspólnoty życia mężczyzny i kobiety. To wspólnota miłości, z której rodzi się nowe życie i powstaje rodzina jako pierwotna komórka każdej większej społeczności. To przede wszystkim w rodzinie człowiek doświadcza miłości od pierwszych chwil istnienia. To w rodzinie człowiek uczy się, jak odpowiadać miłością na miłość. To w rodzinie człowieka uczy się sztuki budowania relacji.

O tym wszystkim mówi obszernie książka *Sztuka relacji międzyludzkich. Miłość, małżeństwo, rodzina*, stanowiąca swoistą antologię dojrzałych i publikowanych wcześniej tekstów. Książka może stać się przewodnikiem dla wszystkich, którym leży na sercu szeroka problematyka dotycząca małżeństwa i rodziny. Potrzebna jest nam refleksja i zdrowa, solidna nauka, by porządkować najważniejsze, najbardziej wrażliwe sprawy dotyczące każdego człowieka, a także naszego społeczeństwa i jego przyszłości.

Wiemy, jak bardzo ta sprawa była bliska sercu księdza kardynała Karola Wojtyły. Stanowiła ona jeden z jego priorytetów duszpasterskich w okresie służby w Kościele krakowskim. Symbolem tego zaangażowania było dziś już klasyczne dzieło *Miłość i odpowiedzialność*. Metropolita krakowski zabrał ze sobą swoje doświadczenie do Wiecznego Miasta i zaczął nim ubogacać Kościół powszechny, gdy 16 października 1978 roku został Biskupem Rzymu i Następcą św. Piotra.

Ogłaszając adhortację apostolską *Familiaris consortio* o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym, Jan Paweł II pisał na wstępie: „Rodzina w dzisiejszych czasach znajduje się pod wpływem rozległych, głębokich i szybkich przemian społecznych i kulturowych. Wiele rodzin przeżywa ten stan rzeczy, dochowując wierności tym wartościom, które stanowią fundament instytucji rodzinnej. Inne stanęły niepewne i zagubione wobec swych zadań, a nawet niekiedy zwątpiły i niemal zatraciły świadomość ostatecznego znaczenia i prawdy życia małżeńskiego i rodzinnego. Inne jeszcze, na skutek doznawanych niesprawiedliwości, napotykają przeszkody w korzystaniu ze swoich podstawowych praw”¹.

Nie ulega wątpliwości, że powyższe słowa, napisane ponad trzydzieści lat temu, stały się obecnie jeszcze bardziej aktualne wobec nowych wyzwań i zagrożeń, przed jakimi stanęły małżeństwa i rodziny w dzisiejszych czasach.

Dziękuję zasłużonemu Wydawnictwu WAM za podjęcie trudu wydania książki stanowiącej pewnego rodzaju kompendium spraw, które sygnalizuje tytuł. Dziękuję Autorom tekstów i Redaktorowi publikacji. Czytelnikom życzę owocnej i ubogacającej lektury, pomocnej w trudnej, ale przecież fascynującej przygodzie miłości Boga i bliźniego. Wspieram te życzenia modlitwą, prosząc o wstawiennictwo z nieba błogosławionego, a wkrótce – od 27 kwietnia 2014 roku – świętego Papieża Jana Pawła II.

Stanisław Kardynał Dziwisz
Arcybiskup Metropolita Krakowski

¹ Jan Paweł II, *Familiaris consortio*, Rzym 1981, 1.

WPROWADZENIE

„Wejść na drogę powołania małżeńskiego to znaczy uczyć się miłości oblubieńczej z dnia na dzień, z roku na rok: miłości wedle duszy i ciała, miłości, która cierpliwa jest i łaskawa, która nie szuka swego i nie pamięta złego, miłości, która umie współwesołować się z prawdą, miłości, która wszystko przetrzyma”.

(Jan Paweł II)

Sztuka relacji międzyludzkich. Miłość, małżeństwo, rodzina to czwarta pozycja obok *Sztuki spowiedania*, *Sztuki kierownictwa duchowego* i *Sztuki bycia księdzem* przygotowana przez Wydawnictwo WAM. O ile trzy poprzednie tomy były skierowane głównie do osób duchownych, o tyle niniejszą kierujemy przede wszystkim do osób świeckich żyjących w związkach małżeńskich i rodzinnych oraz zaangażowanych na rzecz małżeństwa i rodziny.

1. Temat miłości, małżeństwa i rodziny szczególnie dzisiaj wymaga pogłębionej refleksji. Mamy bowiem do czynienia ze zmasowanym atakiem na fundamentalne wartości ludzkie i religijne, w tym właśnie na małżeństwo i rodzinę w ujęciu chrześcijańskim. Środowiska laickie i lewicowe od pewnego czasu lansują nową ideologię – ideologię gender, która w imię równości płci zakłada zniesienie wszelkich dotychczasowych norm, jakimi kierowały się do tej pory wzajemne relacje mężczyzn i kobiet; zarówno tradycyjnych norm religijnych, jak i społecznych i kulturowych.

W odpowiedzi na tę ideologię *Sztuka relacji międzyludzkich* prezentuje chrześcijańskie ujęcie miłości, małżeństwa i rodziny. Małżeństwo i rodzina są zasadniczą kolebką życia i miłości, w której człowiek poczyna się, rodzi i dorasta. To właśnie tę wspólnotę – jak mówił Jan Paweł II – należy otoczyć szczególną opieką, „zwłaszcza wtedy, gdy ludzki egoizm, kampanie antyprokreacyjne, polityka totalitarna, a także nędza i ubóstwo materialne, kulturowe i moralne, jak również mentalność hedonistyczna i konsumpcyjna niszczą źródło życia”¹.

Papież Franciszek w swej pierwszej encyklice *Lumen fidei* podkreśla z kolei z naciskiem, że to wiara jest przede wszystkim drogą do odkrycia autentycznej miłości, wierności i nierozzerwalności małżeńskiej oraz

¹ Jan Paweł II, *Christifideles laici*, Rzym 1988, 40.

odpowiedzialnego i ofiarnego rodzicielstwa. To dzięki wierze „mężczyzna i kobieta mogą przyrzec sobie wzajemną miłość gestem angażującym całe życie. [...] Wiara nie jest ucieczką dla ludzi mało odważnych, ale poszerzeniem przestrzeni życia. Pozwala odkryć wielkie wezwanie, powołanie do miłości i daje pewność, że ta miłość jest godna zaufania, że warto się jej powierzyć, ponieważ jej fundamentem jest wierność Boga, mocniejsza od wszelkich naszych słabości”².

2. Publikowana książka obejmuje bardzo bogaty materiał na temat budowania relacji międzyludzkich: miłości, przyjaźni, narzeczeństwa, małżeństwa i rodziny. Artykuły z kolejnych rozdziałów – zgodnie z podtytułem – można podzielić na trzy części dotyczące miłości, małżeństwa i rodziny. Część pierwsza to trzy pierwsze rozdziały, w których mowa o ludzkiej miłości, miłości samego siebie oraz życiu w przyjaźni. Kolejne cztery rozdziały tworzą część poświęconą małżeństwu. Opublikowane w nich artykuły dotyczą roli i zadań zarówno kobiety, jak i mężczyzny w budowaniu trwałej wzajemnej relacji. Teksty z rozdziałów ósmego, dziewiątego i dziesiątego to z kolei refleksja na temat relacji rodzinnych, macierzyństwa, ojcostwa i kwestii związanych z wychowaniem dzieci. W ostatnim rozdziale, zatytułowanym *Zagadnienia szczegółowe*, zostało poruszonych kilka trudnych problemów związanych z ludzką miłością, małżeństwem i rodziną. Opublikowane w tym rozdziale teksty mówią między innymi o lęku przed odpowiedzialnością, coraz powszechniejszym dzisiaj zjawisku życia w pojedynkę, homoseksualizmie i wspomnianej powyżej ideologii gender.

Zawarte w *Sztuce relacji międzyludzkich* teksty to w głównej mierze artykuły opublikowane wcześniej na łamach kwartalnika „Życie Duchowe”, który w kilkunastu numerach systematycznie podejmował refleksję na temat miłości, przyjaźni, duchowości kobiety i mężczyzny, małżeństwa, macierzyństwa, ojcostwa, wychowania dzieci. Jeden z numerów pisma został poświęcony także duchowości singli. Niektóre teksty zostały zaczerpnięte z dwóch książek – *Duchowość kobiety*³ i *Duchowość mężczyzny*⁴ – cieszących się dużą popularnością wśród czytelników i wielokrotnie wznawianych. To właśnie zapotrzebowanie na ten typ publikacji stał się inspiracją do przygotowania niniejszego tomu. Stanowi on swoiste podsumowanie niemal dziesięcioletniej refleksji poświęconej sztuce budowania relacji międzyludzkich. Do książki zostały dołączone również dwa dokumenty:

² Papież Franciszek, *Lumen fidei*, Rzym 2013, 53-54.

³ J. Augustyn SJ (red.), *Duchowość kobiety*, Kraków 2007.

⁴ J. Augustyn SJ (red.), *Duchowość mężczyzny*, Kraków 2008.

Komisji Episkopatu Włoskiego do spraw Rodziny i Życia o przygotowaniu do małżeństwa i życia w rodzinie, a także list pasterski Episkopatu Polski poświęcony małżeństwu i rodzinie oraz zagrażającej im ideologii gender.

3. Książka mająca charakter poradnika przeznaczona jest dla szerokich środowisk, świeckich i kościelnych, pracujących z narzeczonymi, młodymi małżeństwami i rodzinami, dla doradców rodzinnych i terapeutów, dla duszpasterzy, wykładowców seminaryjnych i alumnów. Prezentowany poradnik polecamy szczególnie doradcom rodzinnym i terapeutom, ponieważ może być on dla nich pomocny w poznawaniu chrześcijańskiego podejścia do miłości, małżeństwa i rodziny. Polskie społeczeństwo w zdecydowanej większości utożsamia się z chrześcijańską wizją małżeństwa i rodziny. Każdy terapeuta, niezależnie od wyznawanego światopoglądu, jest przecież zobowiązany do uszanowania świata wartości religijnych i duchowych swoich pacjentów. W Polsce są to w głównej mierze chrześcijanie wielu wyznań, w tym przede wszystkim katolicy. Stosowanie przez lekarzy i psychoterapeutów metod leczenia lub rozwiązań sprzecznych ze światem wartości moralnych pacjentów jest zawsze nadużyciem i krzywdą, ponieważ budzi konflikt sumienia. A pacjenci będący osobami religijnymi często więcej cenią sobie spokój sumienia niż dobre samopoczucie emocjonalne.

I choć publikowany tom ukazuje miłości, małżeństwo i rodzinę z perspektywy duchowości chrześcijańskiej, może również służyć osobom i środowiskom innych religii, a także osobom uznającym się za agnostyków. Autorzy artykułów odwołują się bowiem nie tylko do źródeł, jakimi są Biblia i Tradycja kościelna, lecz także do sfery racjonalnej, do wielkiej zachodniej tradycji filozoficznej i etycznej. *Recta ratio* – prawy rozum jest przecież drogowskazem na ścieżkach miłości dla wszystkich ludzi dobrej woli kierujących się prawym sumieniem.

Publikujemy także pojedyncze teksty stanowiące pewien opis współczesnego pluralistycznego spojrzenia na mężczyznę i kobietę oraz ich rolę w społeczeństwie i kulturze. Chodzi bowiem o to, by rozumiejąc tych, którzy nie podzielają naszego punktu widzenia, umiejętnie z nimi polemizować i bronić chrześcijańskiej wizji ludzkiej miłości, małżeństwa i rodziny.

Jest rzeczą oczywistą, że prezentowane opracowanie nie wyczerpuje całego tematu ludzkiej miłości, małżeństwa i rodziny. Należy je traktować raczej jako zachętę do pogłębionej lektury i refleksji na ten temat. O aktualności i wadze tematyki rodziny w nauczaniu Kościoła oraz w refleksji społecznej świadczy między innymi zapowiedziany przez Papieża Franciszka nadzwyczajny synod poświęcony wyzwaniom duszpasterstwa rodzin na rok 2014 oraz synod zwyczajny także na temat rodziny na rok 2015.

4. Chciałbym serdecznie podziękować Autorom za włożoną pracę w przygotowanie tekstów oraz za zgodę na umieszczenie ich w książce. Niech to nasze wspólne zaangażowanie stanie się dla nas wszystkich zachętą do dalszej refleksji oraz bezpośredniej pracy społecznej i duszpasterskiej na rzecz przygotowania młodych do dojrzałego przeżywania miłości i małżeństwa, pomagania małżonkom przeżywającym kryzys, rodzicom wychowującym dzieci, a także osobom rozwiedzionym i żyjącym w związkach niesakramentalnych oraz osobom samotnym zmagającym się w poszukiwaniach tego kształtu miłości, do którego powołuje ich Pan Bóg wbrew wszelkim ich ograniczeniom i ludzkim słabościom. Starania i wysiłki na drodze budowania relacji międzyludzkich i ludzkiej miłości stają się bowiem – jak mówił Papież Benedykt XVI – próbą dawania „ludzkiej odpowiedzi na Bożą miłość”⁵.

Niech mi będzie wolno zakończyć ten wstęp przywołaniem gorącej zachęty Papieża Franciszka skierowanej do młodych ludzi, by wbrew współczesnym atakom na małżeństwo i rodzinę podejmowali z ochotą powołanie do trwałej, wiernej ludzkiej miłości: „Niektórzy twierdzą, że małżeństwo dziś «wyszło z mody». [...] W kulturze tymczasowości, względności wielu głosi, że trzeba «cieszyć się» chwilą, że nie warto angażować się na całe życie, podejmować decyzji ostatecznych, «na zawsze», bo nie wiadomo, co przyniesie przyszłość. Ja natomiast proszę was, abyście byli rewolucyjni, byście szli pod prąd; tak, proszę, abyście w tym względzie buntowali się przeciwko owej kulturze tymczasowości, która w istocie myśli, że nie jesteście zdolni do odpowiedzialności, że nie jesteście w stanie prawdziwie kochać. Ja pokładam ufność w was, młodych, i modłę się za was. Miejcie odwagę «iść pod prąd». Odważcie się także być szczęśliwi”⁶.

Kraków, 8 XII 2013

W Uroczystość Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny

Józef Augustyn SJ

W całej książce stosujemy skróty: KKK – *Katechizm Kościoła Katolickiego*; KPK – *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Cytaty z Pisma Świętego podajemy za Biblią Tysiąclecia, wydanie V.

⁵ Benedykt XVI, *Deus caritas est*, Rzym 2005, 1.

⁶ Papież Franciszek, *Przemówienie w czasie spotkania z wolontariuszami*, Światowe Dni Młodzieży w Rio de Janeiro, 28 lipca 2013.